

PLATON'A GÖRE ADALET KAVRAMI

Emrah BOZKURT

KUŞADASI

MAYIS, 2023

PLATON'A GÖRE ADALET KAVRAMI

Adalet kavramsal olarak çerçevesi keskin şekilde belirlenebilen bir terim değildir. Bu yüzden adaleti tanımlayabilmek ve sınırlarını çizebilme olanağı da pek mümkün olmamaktadır. Adaletle ilgili bir şeyler söylemek için ya kendi bakış açımızdan adil olma düşüncesi ve duygusunu aktarırız ya da bir filozofun tanımlamasına başvururuz. Bu da o kişinin düşünce ve duygu dünyasına bağlı olarak subjektif bir tanımlama olur. Tabii ki sadece düşünce ve duygu dünyasının ürünü değildir, yaşanan dönem ve şartların da bu konu üzerine etkisi vardır. Ancak her kavramda olduğu gibi objektif yanlarıyla birlikte subjektif yönü de sunulur. Kişilere ya da dönemlere göre bu objektif ve subjektif yönler arasında değişimlerin olduğunu görmek de mümkündür.

Bu makalenin amacı Platon'un Devlet adlı eserinde adalet kavramını nasıl tanımladığı ve yorumladığını belirlemek ve olabildiğince yorumlamaktır. Platon genellikle toplumsal ya da devletle ilgili terimlerini tanımlarken insan bedeni ya da iç dünyasıyla bağdaştırarak bu tanımlamaları yapar ve temele insanın içsel dünyasındaki uyumunu koymaya çalışır. Yönetim şekillerini tanımlarken insan karakterleriyle ilişkilendirme yaptığı gibi adalet kavramında da benzer bir yaklaşım sergiler.

Tanımlamaya ilk olarak birey üzerindeki düşüncelerinde başlayalım: İnsanın ruhu üç parçadan oluşur: akıl (rationale), irade (spirited), ve arzular (appetitive). Akıl, bireyin düşünme, anlama ve mantıklı kararlar alma yeteneğini temsil eder. İrade, bireyin hırslı, tutkulu ve irade gücünü ifade eder. Arzular ise bireyin bedensel isteklerini, dürtülerini ve arzularını temsil eder. Ona göre adalet, bireyin içsel düzeniyle toplumun düzeni arasındaki bir uyumu ifade eder. Bir bireyin içsel adaleti, akıl, irade ve arzuların bir denge içinde olmasıyla gerçekleşir.

Platon'a göre, bireyin içsel adaleti akıl tarafından yönetilmelidir. Akıl, iradeyi ve arzuları kontrol etmeli, onlara uygun bir yön vermelidir. Akıl, doğruyu, erdemi ve bilgeliği arayan bir rehberdir. İrade, akıl tarafından yönlendirilmeli ve akla uygun şekilde hareket etmelidir. Arzular ise akılla uyumlu hale getirilmeli, onların kontrol altına alınması sağlanmalıdır.

Bireyin içsel adaleti, akıl, irade ve arzular arasındaki denge ve uyumun sağlanmasıyla gerçekleşir. Akıl, iradeyi kontrol altına alır ve ona uygun bir yön verirken, arzular da akılla uyumlu hale getirilir. Bu denge, bireyin içsel huzurunu ve uyumunu sağlar. Platon'a göre, bireyin içsel adaleti dış dünyaya yansır. Bireyin içsel adaleti, toplumda adaletin sağlanması için önemlidir. Eğer bireyin içsel adaleti sağlanmışsa, toplumda da adaletin sağlanması daha mümkün olur.

Platon'un içsel adalet anlayışı, bireyin erdemli bir yaşam sürmesini hedefler. Erdemli bir yaşam, akılla, iradeyle ve arzularla uyumlu bir şekilde yaşamayı içerir. Bireyin içsel adaleti, kendini tanıma, erdemli davranışlar sergileme ve doğru kararlar alma sürecinde önemli bir role sahiptir. Platon'un içsel adalet anlayışı, bireyin akıl, irade ve arzuları arasında bir denge ve uyumun sağlanmasıyla gerçekleşir. Bu denge, bireyin içsel huzurunu ve uyumunu sağlar, aynı zamanda toplumda adaletin sağlanması için de temel bir unsur olarak görülür.

Platon insanların içsel dengeyi sağlamanın topluma yansması olarak adaletin mümkün olacağını düşünüyordu. Ancak bu günümüzde yani yasaları bilenler olarak bize çok da mümkün görünmemektedir. Düşüncenin olması gereken olduğunu düşünüyorum ancak bu bir idealdir ve idealler olanda pek bulunmazlar. Bu yüzden yasalara özellikler ceza sistemine ihtiyaç duyulmuştur. Birazdan adaletin toplumsal düzeydeki düşüncelerine baktığımızda da

göreceğimiz şey sistemsal bir adalet düşüncesinden çok bireylere bağlı bir yapı, bugün liyakat diye tabir ettiğimiz hak anlayışına takabül etmektedir.

Platon, adaleti bireyin doğru bir şekilde yerine getirdiği görevlerini ve toplumun her bireye uygun bir şekilde yerine getirdiği görevlerini yerine getirme durumu olarak tanımlar. Bir toplumda adalet, herkesin kendi yetenekleri ve yetiştirilmesine uygun olarak doğru görevi yerine getirmesiyle sağlanır. Platon, toplumun üç sınıfa ayrılması gerektiğini öne sürer: yöneticiler, koruyucular ve üreticiler. Her bir sınıfın belirli görevleri ve rolleri vardır ve bu görevleri doğru bir şekilde yerine getirmek adaletin temelidir. Platon toplumu sınıflara ayırmaya bir temel oluşturabilmek için bir mit uydurur ve bu mit insanların yaratılış doğasıyla ilgilidir. Bu mit, "Küpün Mitosu" olarak bilinir.

Bu mitosa göre, insanların yaratılışındaki doğaları farklıdır ve farklı bir elementten yaratılmışlardır. İnsanlar farklı madenlerden yapılan bir küpün parçaları gibidir. Bazı insanlar altından yaratılmışken, bazıları gümüşten ve bazıları da demirden yaratılmıştır. Bu farklılıklar insanların doğalarında ve yeteneklerinde görülen farklılıkları temsil etmektedir. Altından yaratılan insanlar, yönetici sınıfı oluşturur. Onlara yönetme ve liderlik yetenekleri bahşedilmiştir. Gümüşten yaratılan insanlar, koruyucu sınıfı veya savaşçılar olarak adlandırılır. Onlar savunma ve savaş becerilerine sahiptir. Demirden yaratılan insanlar ise üretici sınıfı veya emekçiler olarak adlandırılır. Onlar ekonomik üretim ve hizmet sektöründe çalışan insanlardır.

Platon'un bu miti, toplumun işlevsel bir yapıya sahip olması gerektiği fikrini yansıtmaktadır. Altın, gümüş ve demir gibi farklı maddelerin birleşimiyle oluşturulan bir küp, her bir sınıfın belirli bir rolü ve sorumluluğu olduğunu ifade eder. Yöneticiler yönetmeli, savaşçılar korumalı ve emekçiler üretmeli ve hizmet etmelidir. Platon'a göre, ideal bir devlette insanların doğaları ve yetenekleri doğru bir şekilde tespit edilmeli ve her birinin toplumun işleyişine uygun bir şekilde yerleştirilmelidir. Böylece bir nevi adalet sağlanmış olur. Toplumu sınıflara bölüyor olması eşitlik ikesiyle ters gözüküyor olabilir ancak gerçeklikle pek ters düşmemektedir. Çünkü her insanın bir doğası ve yetiştirilmeye bağlı yatkınlıkları vardır, bu sayede bir dağılım gerçekleşir ve toplum oluşur.

Ayrıca Platon, bu sınıflar arası dikey geçişi de bireyin yeteneklerine göre mümkün kılmaktadır. Onun böyle bir sınıf yapısı oluşturmasındaki amacın statik yapıda düzeni ve buna bağlı olarak adaleti sağlamak olduğunu düşünüyorum. Ancak bu teoride mümkün görünüyor olsada pratikte öyle değildir. Platon'a göre adalet, toplumun işlevsel bir şekilde çalışmasını sağlar. Her sınıfın kendine özgü görevleri ve yetenekleri olduğu için, her birinin doğru bir şekilde yerine getirilmesi toplumun dengesini ve uyumunu sağlar. Adaletin ihlal edildiği durumlarda, toplumda huzursuzluk, çatışma ve düzensizlik ortaya çıkar.

Bizlerin bugün liyakat veya işin ehline verilmesi olarak söylemleştirdiğimiz yapıyı en başından insan doğasına göre şekillendirerek mekanik bir yapıda ele alması ve bunu sınıflara ayırarak görev dağılımı yapmasıyla adaletin sağlanacağını düşünüyor diyebiliriz. Bu adalet tanımı sadece toplumsal düzenin sağlanması ve görev dağılımının yapılmasıyla ilgilidir. Yani olgusaldır ancak herhangi bir olay karşısında takınılacak tutuma dair bir şey yoktur. Olaylar karşısında takınılacak tutumları sınıfsal ayırma olayın konusuna bağlı olarak hüküm verecek olan liyakatli bireylerle karar verilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla bireylerin en başından doğasına göre sınıfının doğru belirlenmesi ve o sınıfın gerekliliklerini liyakatli olarak yerine getirmesi beklenmektedir.

Sonuç olarak Platon adaletin temeline insanın doęasını ve yatkınlıklarından oluřan bireyin liyakatini koymaktadır diyebiliriz. Toplumlardaki adalet algısına bakıldıęında her řeyi olduęu yerde tutmak gibi bir sonucu çıkarabiliriz. Oysa bu sadece varolmak için kořulmuř bir adalet řartıdır. Sadece olduęu halini olduęu düzeyde koruyabilmek için talep edilen adalettir. Ben adaletin olanda deęil olması gerekende olduęunu dūřünyorum. Bu yūzden olanlarda adaletsizlikler oluřur ve olması gerekenle adalet tesis edilir. Platon'un da kurguladıęı yapıda adaleti olması gereken ūzerine inřaa ettięini gōrūyoruz. ūnkū adaletsizlikler olan ile meydana gelir olması gereken ile giderilir.